

**ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ДОКТОРА ХІМІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА,
ЗАВІДУВАЧА КАФЕДРИ
ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ ХФІ (1962-1985 рр.)
ПЕТЮНІНА ПАВЛА ОЛЕКСІЙОВИЧА**

22 лютого 2014 року виповнюється 100 років з дня народження видатного вченого, патріарха хімічної науки, засновника наукової школи в області синтезу біологічно активних речовин у Пермському і Харківському фармацевтичних інститутах, доктора хімічних наук, професора, завідувача кафедри органічної хімії Харківського фармацевтичного інституту (1962-1985 рр.) Петюніна Павла Олексійовича.

П.О.Петюнін народився у 1914 р. у м. Єршово Саратовської області. У 1936 р. закінчив фармацевтичний факультет Молотовського медичного інституту (м. Перм). Після закінчення у 1939 р. аспірантури з органічної хімії захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата хімічних наук на тему: «Исследования в области галогенозамещенных резорцина» у Воронежському університеті.

З 1940 р. доцент Петюнін П.О. працює завідувачем кафедри органічної хімії та замісником директора з науково-навчальної роботи Пермського фармацевтичного інституту. З 1941 до 1945 року служить у лавах Радянської Армії. Отримав освіту інженера-технолога у Військовій Академії хімічного захисту (м. Москва) у 1943 р., після закінчення якої працював на посаді військового представника НКО СРСР.

У 1945 р. П.О.Петюнін повертається до Пермського фармацевтичного інституту на посаду завідувача кафедри органічної хімії. У 1950-1960 рр. – декан цього інституту.

У 1950 р. П.О.Петюнін захистив докторську дисертацію на тему: «Ариламида оксикарбоновых кислот и превращения их в гетероциклические соединения» (Ленінградський державний університет). У 1951 р. доктору хімічних наук Петюніну П.О. присвоєно звання професора.

З 1962 р. розпочався новий етап науково-педагогічної діяльності Павла Олексійовича, коли він очолив кафедру органічної хімії Харківського фармацевтичного інституту (нині – Національний фармацевтичний університет). На цій посаді він плідно працював до 1985 р.

За ці роки кафедра органічної хімії ХФІ стала опорною у викладанні органічної хімії для медичних і фармацевтичних ВНЗ країни (вся навчальна і методична література рецензувалась кафедрою органічної хімії ХФІ).

Впродовж усієї педагогічної діяльності професор Петюнін П.О. постійно спрямовував свій творчий потенціал на удосконалення методики викладання органічної хімії, активізацію ролі лектора і викладача в навчальному процесі. Його високозмістовні і захоплюючі лекції залишились у пам'яті багатьох поколінь студентів та викладачів.

З приходом професора Петюніна П.О. у ХФІ започатковується принципово новий науковий напрямок – синтез біологічно активних речовин у ряду оксамінових кислот і продуктів їх перетворень, а також розробляються і удосконалюються теоретичні основи для цілеспрямованого пошуку лікарських препаратів. Синтетичні дослідження почали успішно розвиватися у наступних напрямках: аміди та гідразиди щавлевої кислоти; хімія магнєзиламінів; хімія гетероциклів і зробили вагомий внесок у розвиток фундаментальних наукових досліджень не лише у ХФІ, а й в області органічної хімії в цілому.

До більш суттєвих і визначних наукових досягнень можна віднести наступні. Професором Петюніним П.О. розроблені нові шляхи синтезу цілого комплексу органічних сполук. Було встановлено, що реакція естерів N-R-(алкіл)ариллоксамінових кислот з магнійорганічними сполуками відбувається за складноестерною групою і веде до утворення арил(алкіл)амідів діарилгліколевих кислот. Останні під впливом концентрованої сульфатної кислоти зазнають внутрішньомолекулярної конденсації з утворенням гетероциклічних сполук. Ця реакція відома під назвою ацидохромна конденсація, визначені межі її застосування, встановлено вплив природи арильних радикалів на механізм її перебігу. Зазначена реакція була використана для вивчення можливості протікання електрофільного заміщення у насиченого атома Карбону. В результаті було розроблено новий спосіб добування β- та γ-лактамів. Синтезовані нові реагенти – димаг-

незилами $RN(MgX)_2$. Відкрита їх нова реакція з альдегідами – арамідуювання альдегідів, у результаті якої альдегіди перетворюються на ариламиди карбонових кислот та відповідні спирти. Запропоновано новий спосіб добування солей аміноакридинів. Обґрунтовано новий підхід до створення лікарських препаратів катіонно-аніонної дії.

Наукові роботи професора Петюніна П.О. відомі далеко за межами нашої країни. Він є автором понад 380 друкованих праць, 49 авторських свідоцтв і 2 патентів на розробку нових способів одержання БАР і нових реакцій синтезу органічних сполук. Він є автором оригінальних лікарських препаратів, серед яких ортонал, нікофезон, антроксамаат, фенокридин, глісульфазид, оксаглокамін. Професор Петюнін П.О. створив наукові школи в Пермському і Харківському фармацевтичних інститутах. Він підготував 10 докторів і 31 кандидата наук, серед яких 5 кандидатів наук з інших країн (Єгипту, Бангладеш, Судану, Лівану, Мадагаскару).

Започаткована Павлом Олексійовичем Петюніним у ХФІ наукова школа хіміків-синтетиків через 15-20 років дала свіжі паростки для формування нових наукових напрямків, які відкрили блискучі перспективи створення нових лікарських препаратів та розвитку вітчизняної і світової науки.

Серед учнів Павла Олексійовича багато відомих в Україні та за її межами вчених-хіміків, які продовжили науковий шлях свого Вчителя і створили наукові школи нової генерації: Черних В.П. – доктор фармацевтичних наук, доктор хімічних наук, чл.-кор. НАН України, професор, ректор НФаУ; Безуглий П.О. – доктор фармацевтичних наук, професор; Болотов В.В. – доктор хімічних наук, професор; Павлій О.І. – доктор фармацевтичних наук, професор.

Після виходу на заслужений відпочинок, перебуваючи на посаді професора-консультанта кафедри органічної хімії, до останніх днів свого життя (2003) Павло Олексійович продовжував займатись улюбленою справою – синтезом органічних сполук, він консультував колеґ і молодих науковців, щедро ділився своїм багатим досвідом.

Професор Петюнін П.О. активно займався громадською діяльністю: був членом Вченої Ради МОЗ РСФСР, членом методичного кабінету з фармації МОЗ РСФСР, членом спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій Пермського університету (1950-1961 рр.), Харківського фармацевтичного інституту (1962-1996 рр.), ВНДІХТЛЗ (Харків) (1962-1992 рр.), Харківського державного університету (1962-1990 рр.), Харківського політехнічного інституту (1970-1990 рр.), а також членом редколегії «Фармацевтичного журналу» (Київ), членом методичних комісій МОЗ України, рецензентом ВАК СРСР.

Внесок Павла Олексійовича у розвиток вітчизняної освіти, науки і практики гідно відзначений державою: він був нагороджений двома орденами «Трудового Червоного Прапора», орденом «Знак Пошани», медалями «За Перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945», «20 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «30 років Перемоги у Великій Вітчизняній війні», «За трудову доблесть», «Ветеран праці», а також значками «Відмінник охорони здоров'я», «За відмінні успіхи в роботі», «50 років визволення України».

Павло Олексійович Петюнін був яскравою і неординарною особистістю, справжнім лідером. Якби не його талант і завзяття, навряд чи сформувалась ціла плеяда талановитих і обдарованих учених-хіміків, які згодом заснували власні наукові школи, виховали десятки своїх учнів, з яких розпочався стрімкий злет харківської вищої фармацевтичної школи. Наш Учитель зробив немало доброго для людей, його високі моральні якості, енциклопедичні знання і педагогічна майстерність назавжди залишаться в пам'яті його учнів, колеґ і всіх, хто його знав.